

Các yếu tố gây chậm trễ và vượt chi phí ở các dự án xây dựng trong giai đoạn thi công

1. Giới thiệu

Việt Nam nằm trong vùng kinh tế năng động với tăng trưởng GDP hàng năm luôn nằm trong tốp đầu của thế giới (năm 2005 là 7,6%, theo ADB). Đặc biệt khi Việt Nam gia nhập WTO sẽ mở ra những vận hội mới và cũng nhiều những khó khăn khi bước vào sân chơi toàn cầu. Ngành XD cũng không nằm ngoài xu thế đó. Những yếu kém và thiếu tính chuyên nghiệp của công tác quản lý dự án (QLDA), của nhà thầu là những điểm yếu mà chúng ta sẽ bị thua thiệt khi cạnh tranh một cách công bằng và khốc liệt.

Mục đích của nghiên cứu này là tìm ra được các yếu tố chính ảnh hưởng đến việc chậm trễ tiến độ và vượt chi phí của các DA XD trong giai đoạn thi công, xếp hạng chúng theo mức độ ảnh hưởng. Các yếu tố này còn được xem xét dưới các góc nhìn khác nhau của các bên liên quan trong DA như: CĐT, nhà thầu, đơn vị tư vấn và tổng hợp chung của tất cả. Nghiên cứu thực hiện với tất cả các loại DA XD (dân dụng và công nghiệp, cầu đường, thủy lợi...). Từ nghiên cứu, ta thấy rằng yếu tố con người ảnh hưởng rất lớn trong vấn đề chậm trễ và vượt chi phí ở các DA XD.

2. Phương pháp nghiên cứu

Để thu thập được dữ liệu về các yếu tố gây chậm trễ và vượt chi phí trong các DAXD ở giai đoạn thi công, một bảng câu hỏi đã được thiết kế đề ra các yếu tố dựa trên các nghiên cứu trước đây, từ báo chí, song song đó là xin ý kiến trực tiếp từ những cá nhân có kinh nghiệm tham gia vào các DA XD ở Việt Nam. Sau khi thu thập các yếu tố, một bảng câu hỏi sơ bộ đã được hoàn thành. Một số cá nhân có kinh nghiệm tham gia các DA XD ở Việt Nam đã được mời trả lời thử bảng câu hỏi (pilot test). Cuối cùng một bảng câu hỏi hoàn chỉnh đã hoàn thành và được gửi đến các cá nhân đang tham gia trong các DA XD ở TPHCM, Vũng Tàu, Bình Dương, đây là vùng kinh tế tăng trưởng nhanh của Việt Nam nên có thể đại diện cho cả nước.

Bảng 1: Tỷ lệ các bên liên quan trong dự án phản hồi

Thành phần	Số lượng bảng câu hỏi đã gửi	Số lượng phản hồi nhận được	Tỷ lệ phản hồi (%)	Tỷ lệ thành phần (%)
Chủ đầu tư	84	29	34.5	33.3
Tư vấn	86	20	23.2	23.0
Nhà thầu	115	38	33	43.7
Tổng cộng	285	87	30.5	100

Bảng câu hỏi được gửi đi bằng email, bưu điện, gửi trực tiếp và nhờ người quen gửi dùm. Tuy nhiên việc gửi trực tiếp vẫn được ưu tiên vì số lượng người tham gia cao hơn.

Để diễn tả mức độ ảnh hưởng tương đối của các yếu tố lên vấn đề chậm trễ và vượt chi phí, những người tham gia được yêu cầu xác định mức độ khác nhau là “ảnh hưởng lớn”, “ảnh hưởng trung bình” và “không ảnh hưởng” về các DA XD mà họ đã từng hoặc đang tham gia.

Bảng 2: Các yếu tố ảnh hưởng lớn đến vượt chi phí và chậm tiến độ theo đơn vị Tư vấn

Xếp hạng	Các yếu tố gây vượt chi phí và chậm tiến độ	Mức độ ảnh hưởng			Không biết, %
		Lớn, %	Trung bình, %	Không ảnh hưởng, %	
1	Yếu kém của ban/công tác quản lý dự án	65	30	0	5
2	Tổ chức quản lý công trường và giám sát yếu kém	65	30	0	5
3	Khả năng tài chính của chủ đầu tư không đáp ứng được yêu cầu dự án	65	30	5	0
4	Khả năng tài chính của nhà thầu không đáp ứng được yêu cầu thi công	65	20	10	5
5	Thiết kế thay đổi	50	40	10	0
6	Dự toán, các khoản dự trừ thiếu chính xác	40	50	10	0
7	Phương pháp, công nghệ thi công lạc hậu, không phù hợp	35	55	5	5
8	Chậm trễ chi trả cho các công việc đã hoàn thành	30	70	0	0
9	Các công việc phát sinh	30	45	20	5
10	Sự biến động giá cả trên thị trường	30	40	25	5
11	Các sai sót trong quá trình thi công	25	60	10	5
12	Chậm trễ/thiếu trao đổi thông tin giữa các bên tham gia trong dự án	25	50	15	10
13	Hợp đồng không chặt chẽ, thiếu ràng buộc	20	70	5	5
14	Sự yếu kém của thầu phụ	20	70	5	5
15	Chậm trễ trong việc nghiệm thu công việc đã hoàn thành	20	65	10	5
16	Các sai sót trong thiết kế	20	660	20	0
17	Vật tư thiếu thốn hay hiếm	20	60	10	10
18	Sự khác biệt giữa các điều kiện thực tế so với khi khảo sát, thiết kế	20	50	15	15

Các bảng câu hỏi này được tập hợp lại. Các yếu tố gây chậm trễ và vượt chi phí, sau khi được thông kê, sẽ được sắp hạng dựa vào ban đầu là phần trăm số trả lời ảnh hưởng lớn và sau đó là ảnh hưởng trung bình.

3. Kết quả nghiên cứu

Trong cuộc khảo sát, khi được yêu cầu trả lời về mức độ ảnh hưởng của các yếu tố, bảng câu hỏi còn để các chỗ trống để người được khảo sát điền thêm các yếu tố có ảnh hưởng đến chậm trễ và vượt chi phí nếu trong những DA họ thực hiện có xảy ra, nhưng các yếu tố thêm vào này là không đáng kể hoặc nằm ngoài mục tiêu của nghiên cứu này là giai đoạn thi công của DA XD.

Qua các bảng tổng kết xếp hạng các yếu tố có ảnh hưởng lớn nhất theo quan điểm của các bên liên quan đến một DA XD (các yếu tố có mức độ “ảnh hưởng lớn”³ 20%), chúng ta có thể thấy được các vấn đề đang gây chậm tiến độ và vượt chi phí hiện nay ở các DA XD tại Việt Nam trong giai đoạn thi công. Xem xét các yếu tố này chúng ta có thể rút ra những vấn đề:

- Có một sự tương đồng khá lớn giữa các bên trong việc nhận định các yếu tố ảnh hưởng đến chậm trễ và vượt chi phí của DA trong giai đoạn thi công. trong đó 4 yếu tố hàng đầu là: Yếu kém của ban/công tác QLDA; Tổ chức quản lý và giám sát yếu kém; Khả năng tài chính của CĐT; Khả năng tài chính của nhà thầu được sự đồng ý rất cao giữa các bên. Giữa CĐT và nhà thầu có một sự khác biệt giữa yếu tố đứng đầu: Khả năng tài chính của CĐT đối với nhà thầu; Khả năng tài chính của nhà thầu đối với CĐT, điều này cũng là một điều dễ hiểu do mối quan hệ và sự kỳ vọng giữa hai bên trong DA.

- Đối với nhà thầu, vật tư thiếu là một yếu tố quan trọng (45% ảnh hưởng lớn). 52% CĐT lại cho rằng các sai sót trong thiết kế ảnh hưởng lớn đến việc vượt chi phí và chậm tiến độ ở các DA của họ.

- Vấn đề thiết kế thay đổi, sự biến động giá cả gần như xếp hạng giống nhau giữa các bên. Đây là những vấn đề của ngành XD và thị trường. Như vừa qua, những cơn sốt giá xi măng, giá thép đã làm các công trường bị trì trệ và chi phí bị đội lên so với giá dự đoán gây rất nhiều thiệt hại cho cả nhà thầu lẫn CĐT.

- Sự khác biệt giữa điều kiện thực tế so với khi khảo sát, thiết kế đối với CĐT và nhà thầu là yếu tố quan trọng (xếp hạng lần lượt 8 và 7) với trên 40% các DA được hỏi đều chịu ảnh hưởng lớn bởi yếu tố này.

- Trên 90% tất cả các bên trong DA cho rằng việc chậm trễ chi trả cho các công việc đã hoàn thành ít hay nhiều đã ảnh hưởng tới việc chậm trễ tiến độ. Đối với phương pháp và công nghệ thi công lạc hậu, 90% tư vấn và nhà thầu cho rằng nó ảnh hưởng đến tiến độ và chi phí DA nhưng CĐT lại không quan tâm đến vấn đề này.

- Nhân công thiếu/không đáp ứng được yêu cầu tác động đến Nhà thầu khá lớn trong việc bảo đảm tiến độ và chi phí cho DA (84% các Nhà thầu).

- Các yếu tố tiếp theo gây chậm trễ và vượt chi phí đó là: Dự toán, các khoản dự trù thiếu chính xác; Hợp đồng không chặt chẽ, thiếu ràng buộc; Sự yếu kém của thầu phụ; Chậm trễ trong việc nghiệm thu công việc đã hoàn thành; Các sai sót trong quá trình thi công; Các công việc phát sinh.

4. Những đề xuất

Dựa trên các yếu tố được sắp hạng trong nghiên cứu này, một số đề xuất để cải thiện tình hình các DA XD trong giai đoạn thi công thường bị chậm trễ tiến độ và vượt chi phí so với dự toán được duyệt như sau:

- Cần chú ý nhiều hơn đến công tác QLDA ở nước ta. Tính chuyên nghiệp và công tác đào tạo các cán bộ làm công tác này cần phải được chú ý quan tâm để không chỉ giảm rủi

ro chậm trễ và vượt chi phí mà nó còn ảnh hưởng đến sự thành công của DA. Cần trang bị các kiến thức nền tảng, mở các khoá đào tạo là những vấn đề rất cần thiết hiện nay.

- Sự yếu kém của các cán bộ quản lý công trường, giám sát thi công yếu kém cũng là một vấn đề rất đáng báo động. Công tác đào tạo những cán bộ biết tổ chức công trường hiệu quả chưa được quan tâm đúng mức. Các chỉ huy trưởng công trường thường do làm việc lâu năm sẽ được đề bạt lên các vị trí này mà không thường xuyên cập nhật kiến thức.

- Khả năng tài chính của CĐT không đáp ứng được yêu cầu của DA cũng là một vấn đề “thường ngày ở huyện”. Chúng ta đã biết có rất nhiều DA do năng lực tài chính của CĐT làm cho DA bị đình trệ không biết lúc nào mới bắt đầu lại. Điều này cũng có trách nhiệm của các cơ quan nhà nước khi xét duyệt DA đầu tư đã không làm tốt nhiệm vụ của mình. Cần kiểm tra kỹ và làm đúng trách nhiệm của mình của cơ quan nhà nước khi xét duyệt các báo cáo nghiên cứu đầu tư là một vấn đề cần được giải quyết. CĐT cần phân tích tài chính kỹ càng và có bảng kế hoạch tài chính cho DA phù hợp trước khi thực hiện.

- Khả năng tài chính của nhà thầu không đáp ứng được yêu cầu của tiến độ thi công. Điều này do trong quá trình xét thầu, CĐT đã không xem xét kỹ điều kiện tài chính của nhà thầu liệu có phù hợp với DA không, thiếu các điều khoản ràng buộc chặt chẽ về tài chính trong hợp đồng ký kết với Nhà thầu, nên yêu cầu Nhà thầu có một kế hoạch tài chính riêng và khả thi khi thực hiện DA. Hoặc công tác xét thầu đã có một khúc mắc nào đó? Điều này thường xảy ra đối với các DA có nguồn vốn đầu tư của Nhà nước. Vậy cần chuyên nghiệp hoá công tác đấu và xét thầu. Cần có các điều khoản pháp lý chặt chẽ để hạn chế những khuất tất trong công tác đấu thầu ở các DA có vốn nhà nước.

- Thiết kế thay đổi hay do dự toán, các khoản dự trù không chính xác một phần do yếu kém của các đơn vị thiết kế, một phần do CĐT không xác định rõ quy mô hay mục tiêu của DA. Dẫn đến thay đổi thiết kế khi cảm thấy không phù hợp hay các khoản dự trù đã tính toán nay phải thay đổi. Cần đẩy mạnh tính chuyên nghiệp trong công tác tính dự toán, thiết kế. Đồng thời, CĐT cần xác định rõ mục tiêu và quy mô của DA để không phải thay đổi trong quá trình thực hiện.

- Chưa quan tâm đầy đủ đối với công tác thương thảo hợp đồng. Không đủ kiến thức pháp lý trong việc soạn thảo hợp đồng. Thường giải quyết công việc theo cảm tính... Đây là những vấn đề còn tồn tại ở Việt Nam và những nước đang phát triển nói chung. Hiện nay khi bước vào sân chơi lớn WTO được hành xử chủ yếu theo hợp đồng ký kết giữa đôi bên thì chúng ta có thể thấy do thiếu tính chuyên nghiệp hay hời hợt trong soạn thảo hợp đồng có thể dẫn đến những thiệt hại to lớn. Cần đẩy mạnh hơn tính chuyên nghiệp trong công việc liên quan đến hợp đồng.

- Ngoài ra, một số vấn đề khác cũng đang nóng trong nền công nghiệp XD ở Việt Nam như thiết kế sai, công nghệ lạc hậu, vật tư hiếm, yếu kém của thầu phụ... là những vấn đề cần giải quyết để vững bước trên con đường công nghiệp hoá hiện đại hoá đất nước.

Bảng 3: Các yếu tố ảnh hưởng lớn đến vượt chi phí và chậm tiến độ theo Chủ đầu tư

Xếp hạng	Các yếu tố gây vượt chi phí và chậm tiến độ	Mức độ ảnh hưởng			Không biết, %
		Lớn, %	Trung bình, %	Không ảnh hưởng, %	
1	Khả năng tài chính của nhà thầu không đáp ứng được yêu cầu thi công	69	28	3	0

2	Yếu kém của ban/công tác quản lý dự án	66	28	3	3
3	Tổ chức quản lý công trường và giám sát yếu kém	59	34	3	3
4	Thiết kế thay đổi	52	45	3	3
5	Các sai sót trong thiết kế	48	52	0	3
6	Khả năng tài chính của chủ đầu tư không đáp ứng được yêu cầu dự án	48	41	3	7
7	Sự biến động giá cả trên thị trường	48	28	14	10
8	Sự khác biệt giữa các điều kiện thực tế so với khi khảo sát, thiết kế	45	41	0	14
9	Chậm trễ chi trả cho các công việc đã hoàn thành	41	48	7	3
10	Hợp đồng không chặt chẽ, thiếu ràng buộc	41	48	7	3
11	Các công việc phát sinh	41	38	14	7
12	Dự toán, các khoản dự trừ thiếu chính xác	38	55	3	3
13	Sự yếu kém của thầu phụ	38	41	10	10
14	Các sai sót trong quá trình thi công	31	52	14	3
15	Chậm trễ trong việc nghiệm thu công việc đã hoàn thành	28	52	14	7
16	Chậm trễ/thiếu trao đổi thông tin giữa các bên tham gia trong dự án	24	62	7	7
17	Vật tư thiếu thốn hay hiếm	21	62	7	10

Bảng 4: Các yếu tố ảnh hưởng lớn đến vượt chi phí và chậm tiến độ theo Nhà thầu thi công

Xếp hạng	Các yếu tố gây vượt chi phí và chậm tiến độ	Mức độ ảnh hưởng			Không biết, %
		Lớn, %	Trung bình %	Không ảnh hưởng, %	
1	Khả năng tài chính của chủ đầu tư không đáp ứng được yêu cầu dự án	71	16	8	5
2	Yếu kém của ban/công tác quản lý dự án	66	16	13	5
3	Tổ chức quản lý công trường và giám sát yếu kém	63	26	3	8
4	Khả năng tài chính của nhà thầu không đáp ứng được yêu cầu thi công	55	24	13	8

5	Vật tư thiếu thốn hay hiếm	45	50	3	3
6	Thiết kế thay đổi	42	53	3	3
7	Sự khác biệt giữa các điều kiện thực tế so với khi khảo sát, thiết kế.	42	39	16	3
8	Sự biến động giá cả trên thị trường	37	47	13	3
9	Dự toán, các khoản dự trừ thiếu chính xác	34	47	13	5
10	Các sai sót trong thiết kế	32	58	8	3
11	Hợp đồng không chặt chẽ, thiếu ràng buộc	32	55	11	3
12	Chậm trễ chi trả cho các công việc đã hoàn thành	29	63	5	3
13	Sự yếu kém của thầu phụ	29	61	11	0
14	Chậm trễ trong việc nghiệm thu công việc đã hoàn thành	29	55	8	8
15	Phương pháp, công nghệ thi công lạc hậu, không phù hợp	26	66	3	5
16	Nhân công thiếu/không đáp ứng được yêu cầu	26	58	13	3
17	Các sai sót trong quá trình thi công	21	66	11	3
18	Các công việc phát inh	21	58	18	3

5. Kết luận

Như đã xem xét, các yếu tố gây chậm tiến độ và vượt chi phí ở các DA XD trong giai đoạn thi công hầu hết các vấn đề đều nằm ở con người hay công tác quản lý. Để nhanh chóng hạn chế ảnh hưởng của các yếu tố trên cần đẩy mạnh công tác đào tạo, huấn luyện nhân lực, hoàn thiện và phát triển theo hướng chuyên nghiệp hoá công tác quản lý trong ngành XD. Đây là vấn đề thường thấy ở các nước đang phát triển.

Cần chú trọng hơn đến công tác nghiên cứu tính khả thi của DA trong giai đoạn ban đầu khi hình thành DA. Cần xác định rõ mục tiêu và quy mô của DA, điều này sẽ hạn chế nhiều nguy cơ vượt chi phí và phải thay đổi cho phù hợp sau này. Cần hoàn thiện và đẩy mạnh công tác quản lý nhà nước trong công tác quản lý XD. Ban hành các quy định pháp luật phù hợp. Cần để nhân dân là người giám sát đối với các DA công cộng có liên quan trực tiếp đến họ, đây là một lực lượng giám sát công tâm nhất. Cần chú ý hơn nữa trong công tác chọn thầu thi công, cần phải công bằng và có cơ chế giám sát chặt chẽ việc tổ chức đấu thầu và xét thầu đặc biệt đối với các DA có vốn nhà nước. Quy định trách nhiệm rõ ràng để nếu xảy ra vấn đề trong quá trình thực hiện sẽ có cơ chế xử phạt.

(Nguồn tin: T/C Xây dựng, số 4/2007)